

Recenzja

pracy doktorskiej Pana mgr Pawła Kłosa pt. „Poufność mediacji” (s. 271 + 57)

przygotowanej pod kierunkiem naukowym

dr hab. Andrzeja Korybskiego, prof. UMCS

I. Uwagi wstępne i ogólna ocena pracy

Przedmiotem oceny jest praca doktorska Pana Pawła Kłosa pt. „Poufność mediacji”, napisana w Katedrze Teorii i Filozofii Prawa WPiA UMCS. Ocenę przeprowadzono z punktu widzenia wymagań stawianych takiej pracy jako kryterium przygotowania Doktoranta do samodzielnego i poprawnego naukowo rozwiązywania problemów w obranej dziedzinie i dyscyplinie naukowej.

W treści recenzji uwzględniono normy wynikające z regulacji przejściowych, tj. przepisów ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1689), która w art. 179 ust. 1 stanowi, że „przewody doktorskie (...) wszczęte i niezakończone przed dniem wejścia w życie ustawy [ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2018 r., poz. 1688 – dop. A. K.] (...), są przeprowadzane na zasadach dotychczasowych (...)”, co stanowi odesłanie do uchylonych przepisów § 6 ust 4 rozporządzenia MNiSW z 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 2016 r., poz. 1586 z późn. zm., obecnie utraciło moc), zgodnie z którą recenzja rozprawy doktorskiej zawiera szczegółowo uzasadnioną ocenę spełnienia przez rozprawę warunków określonych w art. 13 ust. 1 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm., utraciła moc).

Zgodnie z przytoczonymi przepisami rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne, oraz wskazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata

w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Recenzowana rozprawa czyni zadość tym wymogom. Podjęcie udanej próby systemowego i pogłębionego przedstawienia zagadnienia poufności, jako jednej z uniwersalnych i podstawowych zasad mediacji, należy zaliczyć do wartościowych opracowań, mających znaczenie tak dla teorii prawa, jak i praktyki mediacyjnej.

II. Problematyka i ujęcie tematu rozprawy

Mediacja – nie rozwijająca się w polskiej praktyce tak dynamicznie, jak chcieliby tego jej entuzjaści – doczekała się w ostatnich latach nieproporcjonalnej wręcz do jej znaczenia praktycznej literatury (przykładowo po roku 2010 są to:

- pozycje „ogólnomediacyjne”: Nordhelle G., *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*, FISO Gdańsk 2010; Gmurzyńska E., Morek R. (red.), *Mediacja. Teoria i praktyka. Wydanie II rozszerzone*, Wolters Kluwer Warszawa 2014; Plucińska M. (red.), *Rozwiązywanie sytuacji konfliktowych w wymiarze jednostkowym i społecznym*, Wydawnictwo Naukowe WNS Poznań 2014; Kalisz A., Zienkiewicz A., *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu, Wydanie II poprawione i uzupełnione*, Wolters Kluwer Warszawa 2014; Kalisz A., *Mediacja jako forma dialogu w stosowaniu prawa*, Difin Warszawa 2016; Pleszka K., Czapska J., Araszkiewicz M., Pękala M., *Mediacja. Teoria, normy, praktyka*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2017; Myślińska M., *Mediator w polskim porządku prawnym*, C.H. Beck Warszawa 2018;

- komentarze do przepisów prawa lub omówienie instytucji mediacji w różnych dziedzinach życia i gałęziach prawa: Białecki M., *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer Warszawa 2012; Cichobłaziński L., *Mediacje w sporach zbiorowych*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej Częstochowa 2010; Federczyk W., *Mediacja w postępowaniu administracyjnym i sądowo administracyjnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013; Mazowiecka L. (red.), *Mediacja karna jako instytucja ważna dla pokrzywdzonego*, Wolters Kluwer Warszawa 2013; Kalisz A., Zienkiewicz A., *Polubowne rozwiązywanie sporów w pomocy społecznej. Komunikacja. Psychologia konfliktów. Negocjacje i mediacje socjalne*, Oficyna Wydawnicza Humanitas Sosnowiec 2015; Lukasek A., Bąkiewicz M., *Mediacja szkolna: zasady, procedury, kompetencje: szkolny ośrodek mediacji*, Conviventia Warszawa 2016; Cybulko A., *Mediacja cywilna i rola mediatora w ujęciu psychologii*

([https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/3209/3402-DR-SC-ISNS-](https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/3209/3402-DR-SC-ISNS-227699.pdf?sequence=1)

227699.pdf?sequence=1); Antolak-Szymanski K., Piaskowska O., *Mediacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Wolters Kluwer 2017; Tabernacka M., *Negocjacje i mediacje w sferze publicznej*, Wolters Kluwer Warszawa 2018; Pieckowski S., *Mediacja gospodarcza*, Difin Warszawa 2015; Torbus A., *Mediacja w sprawach gospodarczych, praktyka, teoria, perspektywy*, Min. Gospodarki, Warszawa 2015, czy Kalisz A., Zienkiewicz A. *Mediacja w sprawach gospodarczych jako narzędzie wspierające sukces w biznesie*, Difin Warszawa 2020).

Niemniej, choć zasady mediacji są mniej lub bardziej szczegółowo opisane w każdej z wymienionych pozycji, to żadnej z nich nie poświęcono osobnego opracowania o charakterze monograficznym i pod tym względem niniejsza rozprawa ma charakter pionierski. Zwłaszcza, że – jak Autor pracy celnie zaznaczył w ramach prezentowania tez rozprawy – poufność jest w niej analizowana nie tylko jako zasada, ale także jako źródło „zespołu obowiązków oraz uprawnień dla wszystkich uczestników postępowania mediacyjnego”. Brak również definicji legalnej poufności mediacji, co wzmacnia rolę doktryny w tej materii. Jest to więc pierwsza monografia *in spe*, gdzie zasada poufności jest tak wielowymiarowo analizowana, gdyż jak dotąd żadna z zasad mediacji nie jest prezentowana w polskiej literaturze (prawniczej ani mediacyjnej) porównywalnie obszernie. Tytuł pracy jest zwięzły i adekwatny, co zasługuje na aprobatę.

Wybór tematu pracy należy zatem uznać nie tylko za interesujący, ale i merytorycznie uzasadniony. Sformułowanie tematu jest zgodne z treścią pracy i jej przedmiotem.

III. Struktura, zakres przedmiotowy i ocena wartości merytorycznej rozprawy

Autor w czytelny sposób wyodrębnia cel swojej rozprawy (choć czyni to dopiero na s. 21, czyli w drugiej połowie wprowadzenia, a później aż na s. 67 i nast., czyli pod koniec rozdziału I).

Praca podzielona jest na pięć rozdziałów, których kolejność jest logicznie uzasadniona (czytelnie opisują one bowiem kolejno: ogólną charakterystykę pola badawczego oraz – relatywnie obszerny – zarys regulacji zasady poufności mediacji

w wybranych państwowych porządkach prawnych, a także systemach regionalnych, jak Unia Europejska i Rada Europy i globalnym – ONZ (r. I); ustalenia pojęciowe dotyczące przede wszystkim zasad prawa i zasad mediacji *in genere* oraz elementów składowych i funkcji zasady poufności *in concreto* (r. II); teoretycznoprawne rozważania dotyczące stosowania i wykładni prawa, w tym koncepcji normy prawnej J. Landego, zilustrowanej rysunkami, oraz modelu postępowania mediacyjnego (r. III); strukturalna analiza postępowania mediacyjnego i – również zilustrowane – rozważania co do poufności mediacji w świetle modelu wykonywania prawa i koncepcji ATNP (r. IV) oraz zagadnienie odpowiedzialności prawnej za naruszenie zasady poufności mediacji rozpatrywane w świetle wielopłaszczyznowego badania tej zasady (r. V)). Szczególnie istotne wydają się rozdział III i IV, które obejmują rozbudowaną propozycję modelu teoretycznoprawnego, pozwalającego na interpretację przepisów prawnych związanych z poufnością mediacji, a także zawierają schemat czynności interpretacyjnych oraz powiązań występujących między wydobytymi normami. Rozdziały mają relatywnie podobną objętość (między 40 a 60 stron), a dysproporcje ilościowe między nimi (gdzie najbardziej rozbudowany jest ostatni rozdział, dotyczący tematyki interdyscyplinarnej odpowiedzialności za naruszenie zasady poufności i tajemnicy zawodowej mediatora) są merytorycznie uzasadnione. Rozdziały zawierają rozważania i analizy dokonywane w bardzo rzetelny, metodyczny sposób – co budzi szacunek. Czego nieco brakuje, to wyraźnych podsumowań na końcu każdego z rozdziałów. Nie tylko ułatwiłyby przyswojenie treści obszernej rozprawy, ale takie podsumowania stają się powoli ugruntowywanym – co recenzentka w pełni popiera – standardem w pracach doktorskich. Niemniej – nie są obligatoryjne i ich brak nie jest błędem, zwłaszcza, że częściowe podsumowania znajdują się w tekście.

Rozdziały poprzedzone są wykazem skrótów i wprowadzeniem, a podsumowane zakończeniem oraz (w postaci załącznika) wyciągiem z wybranych źródeł prawa oraz innych dokumentów regulujących poufność mediacji. Praca opatrzona jest rozbudowaną na ponad siedemset różnych pozycji bibliografią.

Samo „Wprowadzenie” wydaje się nieco – jak na wprowadzenie – za obszerne (pełne 18 stron!), co nie wpływa korzystnie na jego przejrzystość, jednak faktycznie można się z niego wiele dowiedzieć o samej rozprawie, jak i stosunku Autora do prawa i do mediacji. Mimo takiej objętości zabrakło – moim zdaniem – wzmianki, że UE popiera rozwój mediacji nie tylko jako *remedium* na kryzys sądownictwa i

przewlekłość, ale także jako formę partycypacji jednostek w podejmowanych co do nich (i ich sporów) decyzjach.

Jeśli chodzi o ocenę wartości merytorycznej rozprawy i jej zakresu przedmiotowego, to niewątpliwie praca jest udaną próbą połączenia zagadnień mediacyjnych (na czele, rzecz jasna, z tytułowym) z teoretycznoprawnymi – przede wszystkim analityczną teorią normy prawnej (ATNP) J. Landego. Cieszy, że w ten sposób Autor nawiązuje do rodzimej klasyki teorii prawa, gdyż trudno odmówić J. Landemu słuszności, gdy stwierdzał: „*analityczna teoria normy prawnej stanowi podstawę do wszelkich badań nad prawem*”, jako że pozwala zrozumieć pojęcie normy prawnej i powiązania między normami oraz jest relewantna dla praktycznego stosowania prawa. Tezy i pytania stawiane w pracy są formułowane bardzo przejrzysto (podobnie jak i przytaczane definicje), a prezentowane odpowiedzi i rozważania są ujmowane w modele, co zasługuje na aprobatę. Przejrzystości służy też „rozbijanie” tekstu na punkty i podpunkty, wyodrębnianie pytań i hipotez oraz ukazywanie omawianych zagadnień w postaci schematu.

Autor kilka razy podkreśla, że „prawo – jako realne zjawisko psycho-społeczne – przejawia się w wielu aspektach, w związku z czym powinno być badane wielopłaszczyznowo”. Koncepcja wielopłaszczyznowego badania prawa G.L. Siedlera, który jako doktorant był pod wpływem naukowym J. Landego, należy do dorobku tzw. szkoły lubelskiej, który to dorobek Doktorant wydaje się zamierzać zgrabnie kontynuować.

Wieloaspektowa treść poszczególnych rozdziałów składa się na bardzo rzetelną analizę tytułowego zagadnienia, „nałożoną” na rozważania dotyczące mediacji w ogólności. Trafność wniosków co do: „niepohamowanej twórczości legislacyjnej” współczesnego ustawodawcy; faktu, że po trwającym kilkanaście lat chaosie w polskich regulacjach mediacyjnych „obecnie można stwierdzić względną jednolitość rozwiązań państwowych w zakresie mediacji”; „potwierdzanie ugód mediacyjnych przez organy władzy publicznej w państwie jest dziś powszechnie przyjętą praktyką”; czy dostrzeżenie, że przeregulowanie mediacji w aktach normatywnych może „podważyć społeczną legitymację mediacji oraz jej rzeczywistą efektywność”, jak również wzmianka o zagrożeniu instrumentalizacją mediacji (np. w celu przedłużania postępowania) świadczą o umiejętności trafnej oceny regulacji prawnych i ich skutków, jak i o doświadczeniu praktycznym w zakresie mediacji.

Warto raz jeszcze zaakcentować, że rozprawa stanowi bardzo solidne opracowanie tematu. Widać to także po ponadprzeciętnie rozbudowanych przypisach. Owa rzetelność przekłada się na obszerność pracy i niekiedy wręcz skutkuje obniżeniem poziomu jej finezyjności i odbiera pewien „połot”, nie sposób jednak jej nie docenić i nie podkreślić.

Jednoznacznie natomiast razi określenie autorów zajmujących się tematyką mediacji, w tym niżej podpisanej, jako „doktrynerów” (przypis nr 22), domyślić się jednak można, że Doktorant nie miał na myśli słownikowej definicji tego terminu jako „osoby o skostniałych poglądach, kierującej się regułami jakiejś sztywnej doktryny” (vide: <https://sjp.pwn.pl/sjp/doktryner;2453074.html>), lecz raczej określił tak przedstawicieli różnych doktryn i nurtów w ramach nauki o mediacji. Niemniej – jest to drobny błąd, ale błąd rzeczowy, który należy wytknąć osobie wykształconej.

W zakończeniu rozprawy Doktorant raz jeszcze uzasadnia wybór tematu oraz prezentuje podsumowanie realizacji zamierzonych celów badawczych, zaznaczając, że analizował je przez pryzmat wieloletniej praktyki mediacyjnej.

Podsumowując, recenzowana rozprawa doktorska stanowi rzetelną i pogłębioną analizę zarówno samej poufności, jak i wiążących się z nią zagadnień z zakresu teorii norm, stosowania i wykonywania prawa, a także jego (prawa) wielopłaszczyznowości, której to analizy – jak wspomniano – brakowało w dzisiejszej literaturze przedmiotu. Rzucająca się w oczy interdyscyplinarność pracy (w znaczeniu integracji wewnętrznej nauk prawnych, a także z elementami integracji zewnętrznej z innymi naukami społecznymi i naukami pomocniczymi prawoznawstwa – tj. psychologii (w tym psychologii prawa), filozofii, ekonomicznej analizy prawa (jako koncepcji zaczerpniętej z ekonomii) i socjologii, logiki prawniczej, z dyskretnym wątkiem antropologicznym) stanowi jej niewątpliwą zaletę. Praca doktorska zgrabnie łączy analizy dotyczące przepisów prawa – „law in books”, z praktyką mediacji prowadzonej na podstawie tych regulacji („law in action”) oraz analizą teoretyczną tytułowego zjawiska.

IV. Baza źródłowa i cechy formalne pracy

Powoływana w rozprawie doktorskiej literatura w dużej mierze dotyczy zagadnień graniczących z tytułowym zagadnieniem. Z kolei z wymienionych w pkt. II recenzji publikacji mediacyjnych z ostatniej dekady około 1/3 nie została w ogóle

uwzględniona, są to jednak pozycje drugorzędne z punktu widzenia *stricte* zasady poufności. Spis literatury (choć powoływanej w nieco niezrozumiały, bo niechronologiczny sposób w przypadku tych samych autorów), wynosi jednak 425 pozycji, w tym dotyczących zagadnień pobocznych, co świadczy o erudycji Autora. Wykaz literatury uzupełniony jest ponadto spisem stron internetowych (ponad 140) – do których ochoczo sięga Autor (co w ocenie recenzenta jest plusem pracy); wykazem aktów normatywnych (razem z *soft law* wynoszący ponad 150 pozycji, wliczając w to materiały instruktażowe i konferencyjne) oraz wykazem dość nielicznych (co zrozumiałe w kontekście tytułowej tematyki) orzeczeń, jak i spisem rysunków zawartych w tekście pracy. Dobór źródeł (w tym – co warto pochwalić obcojęzycznych w kilku tzw. językach kongresowych, głównie angielskim, ale też niemieckim i hiszpańskim) należy uznać za prawidłowy.

Język pracy w ocenie recenzentki nie budzi większych zastrzeżeń, i dość „dobrze się czyta”, wbrew pierwszemu wrażeniu spowodowanym powtórzeniami („jako jedna z zasad”) rzucającymi się w oczy już w pierwszym akapicie wprowadzenia. Niemniej, jak już wspomniano, praca jest w ocenie preferującej zwięzłość recenzentki nieznacznie „przegadana”. Szata graficzna jest uporządkowana i staranna. Zauważone przez recenzentkę mankamenty są – jak na obszerną pracę – nieliczne i naprawdę drobne (jak niepotrzebne spacje; zbyt niekiedy głębokie akapity czy niezsynchronizowane myślniki typu „– i -”; niepoprawny czasem sposób posługiwania się cudzysłowem („..” zamiast „...”); niepotrzebne używanie zbitków DUŻYCH LITER niebędących skrótami, zwłaszcza w nazwach czasopism; czy niekonsekwentny sposób powoływania autorów w przypisach – czasem pełnym imieniem, innym razem inicjałem imienia przed, a jeszcze innym po nazwisku) i mogą być łatwo usunięte w trakcie ewentualnej korekty wydawniczej.

Metody zastosowane w pracy są zróżnicowane i adekwatnie dobrane. Są to: metoda logiczno-językowa czyli dogmatycznoprawna; metoda analizy pojęciowej oraz modelowanie (analiza modelowa – tworzenie paradygmatów badanego obiektu). Widoczne są też wyraźne elementy wykorzystania metody komparatystycznej (regulacje w wybranych systemach prawa, także należących do odmiennej kultury prawa) i statystycznej (dane statystyczne) oraz – mniej wyraźne – metody historycznej. Doktorant sięga nie tylko do dorobku prawoznawstwa (rodzimego, ale także zagranicznego i to nie tylko z kręgu kultury prawa stanowionego, ale i *common law*), lecz także i do dorobku innych nauk społecznych, przede wszystkim psychologii

oraz, w mniejszym stopniu, filozofii, ekonomicznej analizy prawa (jako koncepcji zaczerpniętej z ekonomii) i socjologii, a nawet logiki prawniczej (schematy dedukcyjne czy odwoływanie się do wnioskowań prawniczych) i antropologii.

Podsumowując, recenzowana rozprawa doktorska prezentuje poprawny dobór źródeł i metod badawczych, jak i poprawną stronę formalną (przypisy, język pracy i jej szata graficzna).

V. Konkluzja

Praca doktorska Pana Pawła Kłosa pt. „Poufność mediacji”, jest bardzo rzetelnym, udokumentowanym i oryginalnym opracowaniem naukowym. Wnosi do dorobku polskiej myśli prawniczej nie tylko kompleksowe i obszerne opracowanie tematyki jednej z fundamentalnych i uniwersalnych zasad mediacji, jaką jest poufność – czym uzupełnia lukę widniejącą w najnowszej literaturze, ale także wiąże poufność z wielopłaszczyznowym badaniem prawa i różnymi (prawnymi i pozaprawnymi) rodzajami norm, czym z kolei wychodzi naprzeciw aktualnym – teoretycznym i praktycznym – wyzwaniom.

W przekonaniu recenzentki praca spełnia zarówno merytoryczne, jak i formalne wymogi ustawowe stawiane prawniczym pracom doktorskim. Wnoszę o jej przyjęcie jako podstawy postępowania dopuszczającego do publicznej obrony pracy, służącego następnie nadaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

(Anna Kalisz)

Anna Kalisz

Warszawa, 21 października 2020 r.